

DE LAURENTIUSKERK KIMSWERD

Exterieur

Het kerkgebouw van Kimsward behoort in de kern tot de oudste kerken van Nederland. Deze ouderdom is vooral zichtbaar aan de noordkant van de kerk. Ondanks vele latere verbouwingen is een groot fragment bewaard van de noordelijke tufstenen muur die gedateerd wordt als 11de eeuws. In dit muurfragment zijn vijf omdiepe rondbovig gesloten nissen zichtbaar en de bewaard gebleven bovenkant van een zesde nis. Deze laatste nis is later drastisch verbouwd (1516?), men heeft boven de nieuw gemaakte vrouweningang wel weer het intrigerende zandstenen timpaan aangebracht dat vermoedelijk ook al boven de oorspronkelijke vrouweningang was aangebracht en ook uit de 11de eeuw zal dateren. De betekenis van de voorstelling (een (bebaard?) gezicht waarbij uit de mond twee takken met bladeren groeien) is niet bekend.

In de 13de eeuw is de tufstenen kerk met een nieuw koor verlengd en verhoogd met kloostermoppen, hierbij werden romaanse en gotische vormen gebruikt, wat deze vergroting in de tweede helft van de 13de eeuw plaatst.

In 1515 is de kerk in brand gestoken door de Saksische **Zwarte Hoop** en daarna weer hersteld. Aan te nemen valt dat toen de trekbalken en het dak geheel vernieuwd zijn.

In 1695 en in de 18de en 19de eeuw heeft men vooral de zuidmuur verbouwd en beklampt met kleinere steen en toen zijn aan die kant ook de ramen vergroot. Toch zijn in de zuidmuur nog romaanse resten zichtbaar. Langs de bovenkant van de 13de eeuwse uitbreiding zijn aan de koorzijde nog altijd een aantal kopjes zichtbaar, *wachters of duivelkopjes*.

Toren

De tufstenen toren is romaans en kan nog dateren uit dezelfde bouwtijd als de oudste kerk. Na de brand van 1515 is de toren verhoogd in baksteen. Beneden in de toren was oorspronkelijk een stenen gewelf waarvan de kleine toegang afgesloten kon worden met een balk. De balkgaten zijn nog zichtbaar.

De kleine **klok** werd in 1515 gegoten door **Geert van Wou**, de grote klok werd in 1516 gegoten door **Geert van Wou** en **Johan Schonenborch**. Beide klokken zijn tijdens WO II door de Duitsers geconfisqueerd, en met een transportschip gezonken en na berging vanwege de opgelopen beschadigingen is de grote klok opnieuw gegoten door W.J. Koek in de gieterij van Van Bergen in Midwolda.

Interieur

Het interieur behoort tot de mooiste protestantse kerkinrichtingen van Fryslân. Het moet in verschillende perioden tot stand zijn gekomen, 1595, 1695 en er is in de 19de eeuw ook aan het interieur en de kleurstelling gewerkt. In 1919 heeft architect *Hendrik H. Kramer* het interieur in 17de eeuwse stijl willen herstellen, waarbij verschillende onderdelen zijn veranderd en aangevuld in stijl, zodat niet altijd zichtbaar is wat wel of niet oorspronkelijk is.

Ibella Ida van Tiara (1627-1694) liet geld na aan de kerk van Kimsward voor een vernieuwing van het interieur en een deel van haar bezit aan het weeshuis van Franeker.

Bij de vernieuwing die geleid werd door grietman Tjaerd van Aylva werd het bestaande interieur zorgvuldig verwerkt en aangevuld tot het huidige interieur. Namen van houtsnijders zijn helaas niet overgeleverd.

Binnen het doophek met gewrongen balusters staat een zeshoekige **preekstoel** met op de hoeken gewrongen pilaren met korintische kapitelen. Op de panelen zijn vijf voorstellingen aangebracht:

Adam en Eva door de slang verleid / Het offer van Abraham / Jacobs droom / De oprichting van de metalen slang door Mozes / Petrus en Johannes genezen de Kreupelgeborene.

De kanseltrap draait rond een fraaie schroefvormige trappaal en heeft een leuning van gewrongen balusters.

Tegenover de preekstoel staat de **herenbank** met een overhuiving die rust op drie gewrongen pilaren. Op de overhuiving staat een opzetstuk met de wapens *Tiara* en *Heemstra*, met aan weerskanten twee obeliskken. Het opzetstuk met rijk open zaagwerk en de obeliskken lijken ouder te zijn dan de bank, vermoedelijk zijn deze onderdelen in 1695 aangepast aan de nieuwe smaak.

De open **vrouwenbanken** dwars op de zuidmuur lijken zijschotten te hebben die in 1695 gemoderniseerd zijn. De initialen op deze zijschotten zijn nog niet allemaal geïdentificeerd. De **mannenbanken**, evenwijdig aan de noordmuur, zijn geheel gesloten.

Het koor wordt van het schip gescheiden door een 17de- eeuws hekwerk; vermoedelijk is ook hier een bestaand vroeg 17de- eeuws hekwerk met opzetstuk in 1695 gemoderniseerd. Op het opzetstuk staat de tekst van de tien geboden.

In de kerk bevinden zich een aantal (memorie)**borden**:

een bord dat de herinnering levend houdt aan *Epo van Heemstra* († 1611), een bord met de christelijke geloofsbelijdenis en aan weerszijden van de Heemstrabank twee voorwerpen die herinneren aan *Ida van Heemstra* († 1650) : een portret en een ruitvormig rouwbord. Verder is er nog een memoriebord uit 1798 dat het "godsdienstig werk" van *Ida van Tiara* vermeldt.

Grafzerken

In de vloer van het schip en in het koor liggen een aantal opvallende grafzerken. De grafkelder, waarin nu de skeletten liggen van Ebel van Heemstra († 1607), haar dochter Ydt (†1650) en haar kleindochter Ydt (Ida) van Tiara (†1694), wordt gedekt door een steen uit 1614, gemaakt door Jacob Lous. Ook de grote zerk hier vlakbij is een werkstuk van Jacob Lous. In het koor heeft men de teruggevonden zerk gelegd van pastoor Johannes uit 1486.

Het koor

Bij de laatste restauratie (2010-2012) van het interieur heeft men het koor weer bij het schip gevoegd, slechts gescheiden door het 17de- eeuwse koorhek. In de muren heeft men een teruggevonden gotisch raam aan de binnenkant hersteld. De glas-in-loodramen zijn gemaakt door Nynke van Schaik.

Het orgel

Het orgel is gebouwd in 1857 door Willem Hardorff. In 1912 en in 1964 is er aan het orgel gewerkt, maar bij de laatste restauratie door de firma Bakker en Timmenga, 2012-2013, is de oorspronkelijke dispositie hersteld:

Hoofdwerk

Prestant 16 vt Diskant
Bourdon 16 vt
Prestant 8vt
Baarpijp vt
Holpijp 8 vt
Octaaf 4 vt
Roerfluit 4 vt
Quint 3 vt
Octaaf 2 vt
Mixtuur III-IV
Trompet 8 vt B/D

Bovenwerk:

Fluit douce 8 vt
Salicet 8 vt
Viola di Gamba vt Diskant
Prestant 4 vt
Fluit d'Amour 4 vt
Speelfluit 2 vt
Dulciaan 8 vt *Hardorff, 2013*
Vox Humana 8 vt *2013, naar voorbeeld Van Dam*

klavieromvang C - f'' , pedaal C - c'
Koppeling Hoofdwerk - Bovenwerk
Pedaalkoppeling Hoofdwerk
Afsluiting Hoofdwerk
Afsluiting Bovenwerk

Literatuur:

- Sytse ten Hoeve, Kimsward, de hervormde kerk (stencil excursie 1976);
- Meindert Bylsma e.a., Laurentiuskerk Kimsward (2012);
- Voorlopige lijst der Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst (1930);
- Gegevens welwillend ter beschikking gesteld door de heer Sytse ten Hoeve, Nijlân 2013.
- ♣ http://www.organumfriscum.nl/Nieuws_voet_orgels_b.htm
- ♣ <http://home.solcon.nl/fn001087/pkn.arum-kimsward/historie.html>
- ♣ http://www.reliwiki.nl/index.php?title=Kimsward,_Greate_Pierwei_11_-_Laurentius